

Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlarının Belirlenmesi İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması

Zülfü Genç, Habibe Kazez, Ayça Fidan

Fırat Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Elazığ
zgenç@firat.edu.tr

Özet: Türk Dil Kurumuna göre Etik; “Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak tanımlanır. Bilgisayar etiği; sürekli gelişen bilgisayar teknolojileri ile ilişkili olarak gerçekler, kavramsallaştırmalar, politikalar ve değerler arasındaki ilişkileri içine alan dinamik ve karmaşık bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır. Etik genel olarak fikri mülkiyet, doğruluk, erişim ve gizlilik ana başlıkları altında toplanabilir. Bilgisayarların etik dışı kullanımı veya etik dışı davranış genel olarak bilerek başkalarına bir bilgisayar veya internet aracılığı ile zarar veren eylem(ler) yapılmasıdır. Bu çalışmada literatürde mevcut olan bir etik dışı davranış ölçeğinden yola çıkılarak üniversite öğrencilerinin çevrimiçi etik dışı davranışlarının belirlenmesine yönelik uyarlanmış yeni bir ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçekteki benzer maddeler tek bir maddeye indirgenmiş ve özellikle *çevrimiçi* kavramı altında toplanmıştır. Yeni ölçek 40 maddeden oluşan Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlar Ölçeği olarak adlandırılmış ve toplanan verilerin güvenilirlik analizi yapıldığında Cronbach Alpha katsayısının 0.946 olduğu görülmüştür. Çalışmaya Fırat Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği, Yazılım Mühendisliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümlerinde okuyan 370 öğrenci katılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bilişim etiği, etik dışı davranışlar, etik

A Study of University Students' Online Unethical Behaviors

Abstract: According to Turkish Language Association, ethics has been defined as “the behavior of the parties in the various professions to meet or avoid the whole”. Computer ethics, in relation to the ever-evolving computer technologies, has been defined as a dynamic and complex framework including the facts, conceptualizations, policies and values (Moor, 1985). Ethics, in general, gathers the intellectual property, accuracy, access and privacy topics. Unethical use of computers or unethical behaviors in general is intentional and conscious harmful actions toward another computer or the Internet. In this study, the new online unethical behavior scale which is adapted from an existing unethical behavior scale in the literature was developed for the determination of the university students' unethical online behavior. The new scale is named as Online Unethical Behaviors Scale and it's consists of 40 items with 0,946 Cronbach's Alpha coefficient 0,946. This study aims to reveal the online unethical behaviors of 370 university students from Computer Engineering, Software Engineering and Computer Education and Instructional Technology departments from Fırat University.

Keywords: Computer Ethic, Unethical Behavior, Ethic

1. Giriş

Günümüzde, gelişmiş toplumlar başta olmak üzere, dünya toplumları bilgi toplumu olma yolunda hızlı bir değişim sürecinden geçmektedir. Bu süreçte aktif bir rol alan Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT); eğitim, iletişim, elektronik ticaret ve bankacılık, kamu hizmetleri ve savunma sistemleri ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere birçok alanda insanların yaşamlarını kolaylaştıran vazgeçilmez araçlara dönüşmüşlerdir. BİT'lerindeki baş döndüren gelişmeler ve bu teknolojilerin yaygın kullanımı insan yaşamını birçok olumlu yönde etkilemesinin yanında beraberinde bazı problemlerinde hayatımıza girmesine neden olmuştur. Bu problemler 2004 yılında ortaya çıkan MyDoom isimli bir bilgisayar virüsünün 38.5 milyar dolar zarara sebep olan veri kayıplarının, donanım zararlarının yaşanmasına sebep olan bir olay olabileceği gibi insanların gizli kalması gereken bilgilerinin internette

yayınlanması, bir fikri mülkiyet meselesi gibi insanların özgürlüklerine zarar veren birçok ahlaki olmayan durumlara yol açabilir. Tüm bu problemlerin üstesinden gelmek ancak bu teknolojilerin etik sınırlar içerisinde kullanılması ile mümkün olacaktır.

Ahlak felsefesi olarak da bilinen etik kavramı Yunanca'da karakter anlamına gelen “ethos” kelimesinden ortaya çıkmıştır ve geniş bir uygulama alanına sahip bir bilim dalıdır. Yaşanılan çağa göre şekillenen, kültürden kültüre farklılıklar gösterebilen etiğin literatürde pek çok tanımı mevcuttur. Türk Dil Kurumu'na göre; “Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre etik, neyin iyi ve doğru, neyin kötü ve yanlış olduğunu derinlemesine inceleyen ve araştıran, bireyin hayatındaki amacının ne olması gerektiği üzerinde düşünen, ahlaklı ve erdemli bir yaşamın hangi

unsurları içinde barındırdığını konu edinen bir felsefe dalı olarak tanımlanabilir [1].

Bu çalışmada etik kavramı felsefik veya sosyolojik bir kavram yerine bilgisayarlar ile ilgili olan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Moor bilgisayar etiğini gelişen bilgisayar teknolojileri ile alakalı gerçekler, kavramsallaştırmalar, politikalar ve değerler arasında ilişkiler üzerine çalışmaların yapıldığı dinamik ve karmaşık bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır [2]. Erişim hakları, işyerinde çalışanların bilgisayarlarını izleme, spam mail gönderimi, sansür gibi sosyal meseleler; veri güvenliği, bilgisayarın kötüye kullanımını, yazılım korsanlığı gibi profesyonel konular bilgisayar etiğinin ilgilendiği konulardır. Bilgisayar etiği tanımı bilgisayardaki gelişmelere paralel olarak ne kadar genişlese de tanım üzerinde çalışan, alanları farklı olan kuramcılara göre ortak nokta; bilgisayar teknolojileri insani değerlere uygun gelişirse, insani değerlere zarar vermek yerine onları koruyarak ilerleyeceğidir. Bilgisayar etiği ile ilgili olarak genelde 4 etik sorundan bahsedilebilir ve bu sınıflama Mason tarafından yapılmıştır [3]. Mason, bilgi çağının 4 etik sorununu; fikri mülkiyet, doğruluk, gizlilik ve erişim kavramları altında toplamıştır. Fikri mülkiyet için literatürde farklı tanımlar vardır; Bowyer'a göre araba, ev gibi sahip olunan her şey, Moore'a göre ise bir fikir veya fikirlerin birleşiminden üretilen ve fiziksel olmayan mülkiyet olarak tanımlanmaktadır [4,5]. Sonuç olarak, bir insanın ürettiği resim, video, kitap, makale, konuşma veya bunlara benzer bir ürün; bilgisayar bilimleri için bir donanım tasarımı, bir

yazılım, bir belge, öğretim materyallerinin hepsi fikri mülkiyet olarak nitelendirilir. Fikri mülkiyete karşı en büyük tehdit, bilgisayar ve internetin gelişmişliğine paralel olarak bu ortamlar sayesinde fikirlerin kolayca kopyalanabilir ve dağıtılabilir olmasıdır. İkinci etik sorun, doğruluk, bilgilerin doğruluğuyla ilgilidir. Yanlış bilgiler tahmin edilemeyen ve geri döndürülemez sonuçlara sebep olabilir. Günlük hayatta sınav sistemleri, hava durumu, bankacılık gibi pek çok hayati işlem çevrimiçi halledildiği için de doğruluklarının korunması büyük önem taşır. Üçüncü etik sorun, gizlilik, insanların düşünce, duygu, inanç, korku, plan ve fantezilerini insanlardan saklama yetisidir. İnsanlar bu bilgilerin başkaları ile ne zaman ve nasıl paylaşılacağına kendileri karar verebilir. Aksi durum etik bir sorunu ortaya çıkarır. Son etik sorun, erişim, bilgiye ulaşmayla ilgili bir durumdur ve bireylerin bilgisayarlardaki bilgilere ulaşmaları ile ilgilidir. Bu bilgiler, bir banka hesabı, bir word belgesi, bir veri tabanı, bir web sitesi v.b bilgisayar ortamındaki her türlü bilgi olabilir. Erişim aynı zamanda şahsi ve gizli verilere yetkisiz erişimi engellemek için geliştirilen önlemleri de içerir [6]

2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma örneklemini ise, 2012-2013 öğretim yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi BÖTE bölümü 1, 2, 3 ve 4, Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği bölümü ve Teknoloji Fakültesi Yazılım Mühendisliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmaya 141 kadın, 229 erkek olmak üzere toplam 370 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır.

Tablo 1: Katılımcılar ve bölümlere göre dağılımı

Bölüm	N	%
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü	90	24,32
Bilgisayar Mühendisliği	160	43,24
Yazılım Mühendisliği	120	32,43
Toplam	370	100

3. Çevrimiçi Etik Dışı Davranış Ölçeği (ÇEDDÖ)

Çevrimiçi Etik Dışı Davranış Belirleme Ölçeği geliştirmek için literatürde mevcut olan Namlu ve Odabaşı [7]'nin hazırlamış olduğu anketten yararlanılmıştır. Bu ölçekteki benzer maddeler tek bir maddeye indirgenmiş ve özellikle *çevrimiçi* kavramı altında toplanmıştır. Yeni ölçek 40 maddeden oluşan Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlar ve demografik bilgiler ile ilgili sorular olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Toplanan verilerin güvenilirlik analizi yapıldığında Cronbach Alpha katsayısının 0.946 olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çevrimiçi etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 3'de verilmiştir. Kırk davranışın istatistik sonuçlarının ortalamasına göre etik dışı kullanım tanımlayıcı istatistik sonucu 1.722 bulunmuştur. Bu sonuçlar

öğrencilerin çevrimiçi etik dışı davranış çok düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Sonuçlar

Bu çalışmada çevrimiçi etik dışı davranışların belirlenmesi için yapılacak çalışmalarda kullanılmak üzere var olan bir ölçekten yol çıkılarak yeni bir ölçek geliştirilmiştir ve ölçekteki maddelerin tanımlayıcı istatistik sonuçları bulunmuştur. Bilgisayar bilimleri bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin çevrimiçi etik dışı davranış düzeyleri istatistiksel olarak 1.722 olarak bulunmuştur yani düşük düzeyde etik dışı davranışlar sergiledikleri sonucuna varılabilir. Geliştirilen ölçeğin faktör analizi, maddelerin çalışmada belirtilen dört ana sorundan hangi grubun altında toplanacağı ayrıca öğrencilerin etik dışı davranışlarının cinsiyet, yaş, internet kullanım sıklığı, bilgisayar öz yeterlilikleri, bölüm v.b birçok

parametreye göre nasıl değiştiği üzerine ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır.

5. Kaynaklar

[1] Cevizci, A., “*Etiğe Giriş*”, syf:5, Paradigma Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul, 2008.

[2] Moor, James H. “What is Computer Ethics?”, *Journal of Metaphilosophy*, 16, 4: 266-275, 1985.

[3] Mason, Richard O. “Four Ethical Issues of Information Age”, *MIS Quarterly*, 10,1: 5-11, 1986.

[4] Bowyer, Kewin W., “*Ethics and Computing Living Responsibly in a Computerized World*”. California, USA: IEEE Computer Society Pres, 1996.

[5] Moore, Adam D., “*Intellectual Property & Information Control: Philosophic Foundation and Contemporary Issues*”, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2001.

[6] Mollavelioğlu, M. Şükrü. “*Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Bilgi Teknolojilerinin Etik Kullanımı ve Bir Uygulama*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

[7] Namlu, A. G. ve Odabaşı, H. F., “Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students”, *Computers & Education* 48, 205–215, 2007

Tablo 2: Çevrimiçi Etik Dışı Davranış Belirleme Ölçeği (ÇEDDÖ)

Davranış	Ort. N=370	SS
1. Kopya yazılım kullanma	2,708	1,339
2. Kullanıcıyı rahatsız edecek reklam amaçlı mail gönderme	1,248	,618
3. Rahatsız edici isimli mail gönderme	1,237	,568
4. Maddi amaçlı zincir mail gönderme	1,586	,883
5. Alınan bir maili, sahibinden izinsiz genele açık bir ortama gönderme	1,273	,627
6. Pornografik içerikli dosyaları internette paylaşma	1,259	,752
7. Kasıtlı olarak virüslü mail gönderme	1,273	,716
8. Özel bilgileri ele geçirici yazılımlar kullanma	1,502	,908
9. Kişisel çıkarlar için başkalarının hesaplarına girme	1,505	,887
10. Bir kişinin gizli bilgilerini, izinsiz olarak bir web sayfasına gönderme	1,310	,693
11. Servis sağlayıcılarında kapasite üzerinde çalışma	2,221	1,163
12. Servis sağlayıcıları tarafından, üye bilgi ve maillerini, üyenin bilgisi dışında, farklı insanlara izletme	1,413	,812
13. Başkalarının yaptığı çalışmalarını kaynak göstermeden kullanma	1,897	1,041
14. Lisanslı fotoğraf, resim ve animasyonlar gibi öğeleri sahibinden izin almadan kullanma	1,973	1,111
15. Yazılan programın sosyal hayata etkisini göz ardı etme	2,091	1,060
16. Ödev hazırlayan sitelere ödev yaptırma	2,327	1,224
17. Sanal ortamın avantajını kullanarak kişileri rahatsız etmek	1,535	,796
18. Sanal ortamda insanları maddi olarak zor duruma sokmak	1,343	,661
19. Bilgisayarı gerçek dışı bilgi yaymak için kullanma	1,508	,865
20. Bilgisayarlar yardımıyla toplumsal rahatsızlık veren veya kişiye zarar veren propaganda yapma	1,483	,893
21. Şirket saatleri içerisinde şirket kaynaklarını kişisel işler için kullanarak para kazanma	1,697	1,041
22. Çalışanların izni olmadan bilgisayarlarını, amirleri tarafından izlenmesi	1,837	1,128
23. Lisanslı programlara internetten erişim verme	2,664	1,406
24. Lisans kırma programlarını internetten dağıtma	2,329	1,359
25. Web sitesi yöneticilerinin, ellerindeki kullanıcı kayıtlarını başka kişilere dağıtması	1,589	,933
26. Web sitesine, gizli program olarak klavye okuyucu program koyma	1,578	,982
27. Gerçekleştirilen bir web sitesinde kullanılan objeleri kaynak belirtmeden kullanma	1,894	1,026
28. Başka insanların bilgisayarlarına tehdit, şantaj gibi amaçlar için sızma	1,443	,821
29. Çevrimiçi oyunlarda hileli yollarla para kazanma	1,770	1,135
30. Başkalarının hazırladığı sitelere zarar verme	1,629	,951
31. Web sayfalarına gizli linkler koyma	1,737	1,045
32. İnterneti kullanarak, kişinin izni olmadan bilgisayarının bağlantısını kullanma	1,700	1,053
33. İnterneti kullanarak, diğer kullanıcıların bilgisayarlarına saldırıda bulunma	1,548	,948
34. Web sitelerinde çok fazla sayıda pop-up sayfalar kullanma	1,656	,941
35. Sipariş üzerine hazırlanan bir web sitesine, talepkârın istekleri dışında bilgiler-linkler bulundurma	1,689	,930
36. Site tanımlarını arama motoruna yanlış verme	1,540	,802
37. İnternet bankacılığı kullanan kişilerin bilgilerini ele geçirerek hesaplarına müdahale etme	1,256	,699
38. Mp3 müzik dosyalarını internetten dağıtma	2,975	1,426
39. Kütüphane, okul laboratuvarı gibi özellikle çocukların kullanımına açık yerlerde filtersiz bağlantı kullanma	1,986	1,230
40. Öğrencilerin ve çocukların gelişim düzeylerine uymayan bilgisayar ortamları sunma	1,689	1,032